

Een volledig beeld van abortusactivisme

Hoe ZMV-vrouwen via informatieverstrekking abortus en geboorteregeling bespreekbaar maakten.

Kadertraining gezondheid voor Turkse en Marokkaanse vrouwen, 1987, fotograaf: Mieke Schlaman, [Collectie IAV-Atria](#)

Onderzoek naar het ZMV-vrouwenperspectief op abortus en de strijd voor het abortusrecht
Stage-opdracht voor Atria

Pau Folkers, maart 2024

Dat de rol van zwarte, migranten- en vluchtelingenvrouwen (ZMV-vrouwen¹) onderbelicht is gebleven in wat bekend staat als de 'tweede feministische golf', is al vaker geschreven (*Caleidoscopische visies, Daar hoor ik ook bij*). Over de positie van verschillende ZMV-vrouwen en hun organisaties binnen het abortusdebat bleek nog weinig bekend. Terwijl verschillende van de eerste ZMV-vrouwenorganisaties toch ontstonden in dezelfde tijd waarin de strijd voor het abortusrecht één van de belangrijkste speerpunten was voor feministische organisaties in Nederland, zoals Dolle Mina en Wij Vrouwen Eisen (WVE).

Het roept de vraag op hoe ZMV-vrouwenorganisaties zich in die tijd hebben ingezet voor meer zelfbeschikking en hoe het thema abortus² paste binnen hun emancipatiestrijd. Het bleek een goede reden om weer eens de archieven van Atria in te duiken. En verdiepende gesprekken te voeren met vrouwen die zich toentertijd hebben ingezet voor ZMV-vrouwenorganisaties en organisaties als Dolle Mina en WVE. Zo willen we met dit onderzoek ZMV-vrouwen en verschillende vormen van activisme en emancipatie beter zichtbaar maken. Met als doel een eerste stap te zetten naar een vollediger beeld van abortusactivisme en daarmee van de 'tweede golf'.

Ontstaan van ZMV-vrouwenorganisaties in Nederland

In dezelfde periode dat het abortusdebat gaande is komen steeds meer groepen migranten naar Nederland. Veel Molukse migranten kwamen al in de jaren '50 en '60. En vanaf de jaren '70 voegen zich hier ook groepen Surinaamse, Turkse en Marokkaanse vrouwen bij. Hoewel het eerst veelal lijkt te gaan om tijdelijke (arbeids)migratie, wordt het steeds duidelijker dat het verblijf van deze vrouwen langer zal duren dan oorspronkelijk gedacht. Dit maakt ook dat de problemen die ZMV-vrouwen in Nederland ondervinden steeds urgenter worden. Zo bemoeilijken taal- en cultuurbarrières de toegang tot voorzieningen in de maatschappij. Ook ervaren velen van hen een gevoel van isolatie. Binnen de bestaande witte vrouwenorganisaties en de migrantenorganisaties – geleid door mannen - vinden ZMV-vrouwen niet de ruimte voor de problemen die hen specifiek aangaan. Het belang van zelforganisatie wordt steeds duidelijker.

Molukse vrouwen zijn de eerste ZMV-vrouwen die zich beginnen te organiseren, gevolgd door Turkse en Surinaamse vrouwen in 1975. Vanaf dit moment groeit het aantal organisaties gestaag. De meeste vrouwenverenigingen organiseren zich in deze periode nog langs etnische lijn. Zoals bijvoorbeeld de Turkse vrouwen in de HTKB (Hollanda Türkiye Kadınlar Birliği), de Surinaamse vrouwen in de SBSV (Stichting Belangenbehartiging Surinaamse Vrouwen), en de Molukse vrouwen binnen Kelompok en Pikim.

Hier komt verandering in, naar aanleiding van Julia da Lima's statement op de Winteruniversiteit Vrouwenstudies van 1983. Met dit statement zet zij zich af tegen het witte karakter van de Nederlandse vrouwenbeweging. Ook introduceert zij hiermee op grotere schaal “zwart” als politieke

---

¹ We hebben ervoor gekozen om te schrijven over ZMV-vrouwen, Turkse vrouwen, Marokkaanse vrouwen, Surinaamse vrouwen, omdat dit de termen waren die vrouwen toentertijd veel gebruikten om zichzelf te beschrijven. Nu zou misschien eerder over Surinaams-Nederlandse vrouwen geschreven worden.

² Met 'abortus' verwijzen wij in dit stuk naar 'abortus provocatus', oftewel het opzettelijk afbreken van een zwangerschap.

term, zoals al gebruikelijk in Amerikaans en Engels feminisme. Hierna beginnen meer vrouwen zich onder de termen zwart - en later ZMV - te organiseren in een multiculturele vrouwenbeweging. Dit maakte een hogere mate van solidariteit mogelijk tussen vrouwen die te maken hadden met verschillende vormen van discriminatie – seksisme, racisme en discriminatie op basis van klasse. Binnen de ZMV-beweging waren zij niet langer “de ander” zoals binnen de andere grote emancipatiebewegingen in Nederland. De organisatie onder de overkoepelende term ZMV neemt echter niet weg dat er nog steeds ruimte was om stil te blijven staan bij de eigen situatie van verschillende groepen ZMV-vrouwen.

Verschillende vrouwen, verschillende prioriteiten

Vanwege de grote diversiteit aan vrouwen binnen de beweging is het niet meer dan logisch dat verschillende vrouwen specifieke prioriteiten hadden. Zo hadden Turkse en Marokkaanse vrouwen bijvoorbeeld vaker te maken met taalbarrières. Daarnaast hadden zij als vrouwen van arbeidsmigranten vaker geen onafhankelijk verblijfsrecht in Nederland. Ook binnen organisaties bestonden er grote verschillen tussen individuele vrouwen. Het feit dat sommige vrouwen bijvoorbeeld hoogopgeleid waren, terwijl anderen analfabeet waren, maakt ook dat er verschillende prioriteiten bestonden.

Een grote verscheidenheid aan factoren was van invloed als het gaat om de diversiteit binnen de ZMV-vrouwenbeweging en de onderwerpen waar zij zich mee bezighielden. Natuurlijk was onder andere de situatie in het land van herkomst bepalend. Bijvoorbeeld in hoeverre daar ruimte was voor progressieve vrouwenorganisaties en de mate waarin het genormaliseerd was voor vrouwen om te werken. Ook de beschikbaarheid van seksuele voorlichting en hoe genormaliseerd en getolereerd abortus en anticonceptiegebruik wel of niet waren, speelden een rol. Daarnaast waren het leven voor en de reden tot migratie van grote invloed voor individuele vrouwen. Er waren vrouwen die uit grote steden kwamen, of juist van het platteland. Sommigen van hen waren gewend om in hogere functies te werken, terwijl anderen in Nederland voor het eerst buitenshuis gingen werken.

Daarnaast was van invloed of vrouwen alleen naar Nederland kwamen of om hun man achterna te reizen. Voor sommigen betekende dit namelijk een grote afhankelijkheid van hun man of familie. In meerdere van de verdiepende gesprekken kwam afhankelijkheid naar voren. Genoemd werd dat er sprake was van een soort “wij-cultuur”, in plaats van de “ik-cultuur” die geassocieerd wordt met de Nederlandse samenleving. Dit betekende dat verschillende ZMV-vrouwen in grotere mate bezig waren met de meningen van de mensen in hun omgeving. Daar gingen zij minder snel tegenin. Ook omdat zij, eenmaal nieuw aangekomen in Nederland, in grotere mate afhankelijk waren van hun gemeenschap.

Al deze contextuele factoren en meer speelden een rol in het vormgeven van de ervaringen van verschillende ZMV-vrouwen en daarmee in hun prioriteiten, mogelijkheden, en emancipatiestrijd. Het is simpelweg niet mogelijk om een verhaal over ZMV-vrouwen te schrijven zonder ook stil te staan bij de grote verschillen tussen en binnen hun organisaties. In dit artikel is daarom zoveel mogelijk onderscheid gemaakt tussen de verschillende ZMV-vrouwen, hun organisaties en hoe zij

hun activisme en emancipatie vormgaven. Uiteindelijk hebben we met name gefocust op Surinaamse, Turkse en Marokkaanse vrouwen.

Het belang van informatieverstrekking en netwerken voor ZMV-vrouwen

Er mogen dan wel verschillen zijn in de thema's waar verschillende ZMV-vrouwen(organisaties) zich mee bezighielden, wel lijken er overeenkomsten te zijn in de manier waarop het emancipatieproces vorm kreeg. Tijdens dit onderzoek in de archieven bij Atria bleef één ding keer op keer terugkomen: het belang van kennis en informatie voor emancipatie. Ook later tijdens verdiepende gesprekken bevestigden verschillende vrouwen hoe belangrijk informatie en informatieoverdracht waren. Voor zowel de persoonlijke als maatschappelijke emancipatie van vrouwen werden kennis en onderwijs als essentieel gezien. Het onderwijzen van ZMV-vrouwen en hen van de informatie voorzien die zij nodig hadden in Nederland, zou hen op persoonlijk vlak meer zelfbewustzijn en zelfredzaamheid moeten brengen. Daarnaast kon informatie ook uitgedragen worden en zo de Nederlandse maatschappij en overheid voorzien van meer kennis over deze nieuwe vrouwen. Door te praten over de problemen waar vrouwen tegenaan liepen werd het persoonlijke publiek gemaakt en politiek aangekaart.

De verscheidenheid aan methodes van informatieverstrekking is groot. Zo waren er spreekuren en voorlichtingen, georganiseerd door ZMV-vrouwen zelf of vanuit Nederlandse organisaties. Er waren discussieavonden en themaweekenden. Ook gaf menig ZMV-vrouwenorganisatie een eigen tijdschrift uit om vrouwen op de hoogte te houden. Het bleek een laagdrempelige manier om voor meer bewustzijn te zorgen en om vrouwen bij elkaar te brengen. Zo kon een netwerk gecreëerd worden, wat hielp mogelijke isolatie van vrouwen te doorbreken. Een netwerk betekende de mogelijkheid om met vragen en problemen bij iemand terecht te kunnen, in een tijd zonder het internet om je antwoorden te vinden. De mogelijkheden voor ZMV-vrouwen waren zeker in de eerste fase van organisatie beperkt vanwege een gebrek aan subsidie en het feit dat vrouwenverenigingen veelal op de inzet van enkele vrouwen leunden. Ook dit maakte dat informatieverstrekking vanwege het laagdrempelige karakter, een belangrijke rol kon innemen in ZMV-vrouwenorganisaties.

Verschillende ZMV-vrouwenorganisaties zagen hiernaast ook het belang in van het verzamelen van de door hen vergaarde kennis en informatie. Zo werd in 1985 Stichting Flamboyant opgericht om als bibliotheek en documentatiecentrum een verzamelplaats te zijn voor informatie voor en geschreven door ZMV-vrouwen. Ook op deze manier zou meer bewustzijn gecreëerd kunnen worden over de emancipatiestrijd van ZMV-vrouwen. Deze verzameling van informatieverstrekkend materiaal, maakt het nu mogelijk te achterhalen hoe ZMV-vrouwen zich verhielden tot verschillende onderwerpen, waaronder abortus en geboorteregeling.

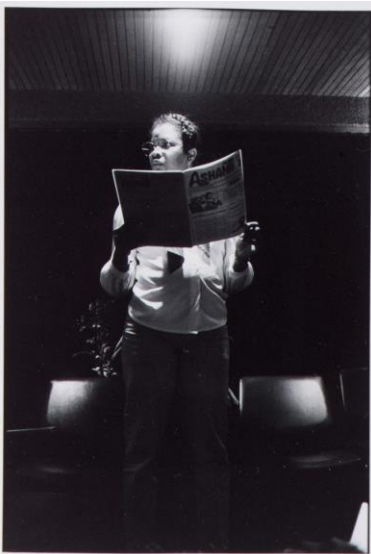
Informatieverstrekking – van tijdschriftartikelen tot één op één interacties

Als het gaat om de informatieverstrekking betreffende geboorteregeling, dan wordt uit de archieven en interviews duidelijk dat dit op vele verschillende manieren vorm kreeg. Van één op één interacties tot tijdschriftartikelen. Met regelmaat belemmerd door de taboes op seksualiteit, andermaal juist met de intenties die taboes te doorbreken. Het zijn enkele van de manieren waarop verschillende ZMV-vrouwen(organisaties) met geboorteregeling omgingen.

Tijdschriften

Binnen het verzamelde materiaal blijken tijdschriften van ZMV-vrouwenorganisaties uit de jaren '70 en '80 een van de belangrijkste bronnen te zijn voor meer informatie over waar verschillende ZMV-vrouwen zich mee bezig hielden. Zeker als het gaat om onderwerpen als abortus en geboorteregeling. In deze tijdschriften zijn namelijk zowel informatieve stukken te vinden als verslagen van de discussieavonden en voorlichtingsmogelijkheden, die georganiseerd werden door ZMV-vrouwenverenigingen. Ook kleinere verwijzingen naar geboorteregeling maken duidelijk dat er aandacht naar het onderwerp uitging. Zo zijn in het tijdschrift *Sranang Oema* van de organisatie SBSV de gegevens van abortusklinieken te vinden onder het kopje: "Belangrijke adressen voor vrouwen".

Ashanti

Presentatie Surinaamse vrouwenkrant 'Ashanti'. 1980, fotograaf: Bertien van

Manen, [collectie IAV-Atria](#)

Het zeer progressieve Surinaamse blad *Ashanti* lijkt het meest open te zijn geweest in het schrijven van informatieve stukken betreffende seksualiteit. Abortus, anticonceptie, maar ook menstruatie en masturberen komen allemaal aan bod. Het open taalgebruik in *Ashanti* kwam de schrijfsters echter wel op kritiek te staan. Hier werd door hen als volgt op gereageerd:

"Sommige vrouwen hebben moeite met woorden als poentje en tollie in artikelen. Ashanti doet dat heel bewust omdat we vinden dat we afmoeten van schaamtegevoelens bij het uitspreken van woorden die iets aangeven over ons eigen lichaam. Je poentje is van jou en je hoeft je er niet voor te schamen".

(*Ashanti*, nr. 7, 1981)

Turkse vrouwenkrant: *Kadinlarin Birliqi*

Ook in het Nederlandstalige deel van de *Turkse vrouwenkrant: Kadinlarin Birliqi* – uitgegeven door de HTKB en het Nederlandse "Steunkomitee" - wordt aandacht besteed aan abortus en andere vormen van geboorteregeling. In deze krant zijn artikelen te vinden die expliciete informatie geven over bepaalde anticonceptiemiddelen. Ook komt de wetgeving rond abortus aan bod. Hierbij wordt ingegaan op de situatie in Nederland, met een kritiek op de mogelijke invoering van bedenkijd.

Daarnaast wordt uitgelicht dat de stap om naar een arts toe te gaan voor Turkse vrouwen überhaupt al groot is. Ook de situatie in Turkije komt aan bod, waar vele “illegale” abortussen werden uitgevoerd voordat abortus in 1983 gelegaliseerd werd. Ook werd er geschreven over de taboes rond abortus. De schrijfsters van deze krant benadrukten echter dat abortus volgens de Islam een geaccepteerde praktijk is (Turkse Vrouwenkrant, nr. 8).

Voorlichtingsmogelijkheden – Surinaamse vrouwen

Daarnaast zijn er in verschillende tijdschriften van Surinaamse vrouwenverenigingen verslagen te vinden van voorlichtingen, discussieavonden en themaweekenden (*Sranang Oema & S.V.B Bulletin*). Hieruit valt op te maken dat voorlichtingen en discussies veelgebruikte vormen van informatieverstrekking waren binnen organisaties. Deze voorlichtingen hadden vaak overkoepelende thema's. Alle informatie die een vrouw mogelijk zou kunnen gebruiken om zich een weg in Nederland te banen, kwam aan bod. Zo organiseerde de LOSV (Landelijke Organisatie van Surinaamse Vrouwen) bijvoorbeeld een themadag over feminisme. Hier kwamen onder andere zelfbeschikking en beschikking over je eigen seksualiteit aan bod.

Ook Mathilde Blank en Annette Groenfelt van de SBSV benadrukte het belang van onderwijs. Het doel van deze organisatie was via onderwijs Surinaamse vrouwen betere aansluiting te helpen vinden in Nederland. Dit gebeurde via vormingsweekenden, en lessen met onderwerpen zoals sociale wetgeving, abortus en drugsproblemen. Die lessen werden geheel belangeloos georganiseerd en veelal zonder subsidies. Duidelijk is dat het onderwerp geboorteregeling vaak ingebed lag in een groter geheel van informatie die van belang kon zijn voor Surinaamse vrouwen in Nederland. Hier was seksuele voorlichting een onderdeel van, mede door het gebrek aan voorlichting en de taboes rond seksualiteit in Suriname.

Voorlichting over anticonceptie aan Turkse vrouwen, 1979, fotograaf:

Bertien van Manen, [collectie IAV-Atria](#)

Voorlichtingsmogelijkheden – Turkse en Marokkaanse vrouwen

Binnen Turkse en Marokkaanse organisaties zoals de *HTKB* en *MVVN* waren voorlichtingen en spreekuren ook veelvoorkomende activiteiten. Om het laagdrempelig te houden begon dit met naailessen, waar over van alles gepraat kon worden. Dit evolueerde in georganiseerde voorlichting over verschillende thema's. Onder andere over zwangerschap en geboorteregeling in een breder kader van informatie over gezondheid en de Nederlandse gezondheidszorg. Problemen met de Nederlandse gezondheidszorg waren voor Marokkaanse en Turkse vrouwen een realiteit. Vanwege taal- en cultuurbarrières was er veel onbegrip. Klachten werden niet serieus genomen en vrouwen voelden een gebrek aan begrip en tijd bij artsen. Ook het feit dat er zoveel mannelijke artsen waren zorgde voor barrières (*Met één hand kun je niet klappen* & *Anticonceptie: bevrijding of bedreiging*).

Voorlichtingen waren daarom een laagdrempelige manier van bij elkaar komen. En gesterkt door elkaars aanwezigheid konden vrouwen hier onder elkaar meer open zijn en vragen stellen (*Met één hand kun je niet klappen*). Nadia Mazloun, een Marokkaanse huisarts, zag het belang van gezondheidsvoorlichtingen door vrouwen uit de eigen gemeenschap. Op haar initiatief werd de organisatie *El Samra* opgericht die deze gezondheidsvoorlichtingen gaf en Marokkaanse vrouwen opleidde tot gezondheidsvoorlichtsters. Ook hechtte *El Samra* er belang aan dat vrouwen zelf konden aangeven welke onderwerpen van belang waren. Met name anticonceptie, zwangerschap en kinderloosheid waren veelgevraagde onderwerpen.

Ook de *HTKB* organiseerde voorlichtingen en spreekuren, zo valt te lezen in de Turkse Vrouwenkrant. Deze voorlichtingen gingen voornamelijk over bredere onderwerpen, zoals gezondheid en de Nederlandse gezondheidszorg. Toch kwamen thema's als abortus en anticonceptie ook expliciet aan bod. Ook omdat abortus in Turkije een jaar eerder gelegaliseerd was, was het nodig Turkse vrouwen van informatie te voorzien over de situatie in Nederland. Maviye Karaman - één van de oprichtsters van de *HTKB* – begon als tolk Turkse vrouwen te helpen tijdens ziekenhuisbezoeken en zag zo de problemen en vragen waar deze vrouwen tegenaan liepen. Om vrouwen op grotere schaal te kunnen helpen en bij elkaar te brengen werden de voorlichtingen en spreekuren georganiseerd.

Eén op één-interacties en taboes

Naast deze grootschalige en georganiseerde manieren van informatieverstrekking vond informatieverstrekking ook zeker één-op-één plaats. Het belang van het hebben van een netwerk en deze één-op-één interacties moet niet worden onderschat. ZMV-vrouwen spraken en schreven over seksualiteit en geboorteregeling, maar dit was niet altijd makkelijk, laat staan voor iedereen een mogelijkheid. Voor veel vrouwen van allerlei achtergronden was openlijk praten over deze onderwerpen iets wat je simpelweg niet deed of zelfs duidelijk taboe. Het belang van gemeenschap was daarom groot en werd in meerdere gesprekken onderstreept.

Als een onderwerp grotendeels onbespreekbaar was, kon één-op-één contact het toch mogelijk maken de informatie te verkrijgen die iemand nodig had. Zeker bij ongewenste zwangerschappen

kon het kennen van één vrouw met de juiste kennis een wereld van verschil maken. Dat blijkt ook uit de verdiepende gesprekken, en uit een interview van Spreekende Geschiedenis³.

“Maar ik denk dat wij, altijd van vrouw tot vrouw, bijna van zus vriendin, tot zus vriendin, je deelt kennis, je deelt ervaring, je hoort iemand aan, je huilt samen, of, en je zegt meid, ik vind het echt heel erg, maar, ik denk dat je dit kan doen, dat kan doen, daar kun je naartoe, meer doorverwijzen”.

“Abortus is niet iets waar je over praat. Het is duidelijk, dat zijn geheime dingen, daar zeg je niks over. Je weet wel als iemand iets nodig heeft, tenminste ik wist dat als iemand iets nodig had omdat ze ongewenst zwanger was, heb ik inderdaad wel de rol gespeeld van oh dan kan je – en dan had ik gewoon het oude netwerk – en daar ga je dan gewoon naartoe. Zoiets gebeurde dan wel.”

ZMV-vrouwen binnen grootschalig abortusactivisme

Hoewel de inzet van ZMV-vrouwen met betrekking tot abortus en geboorteregeling met name lag bij informatieverstrekking, zijn er ook enkele voorbeelden van ZMV-vrouwen die bij grootschalige acties openlijk uitdroegen voor het abortusrecht te zijn. Zo liepen de Turkse vrouwen van de HTKB in 1980 mee met een demonstratie van Wij Vrouwen Eisen (WVE). In de Turkse Vrouwenkrant prijken zij met een foto van hun spandoek met daarop: Wij Turkse Vrouwen Eisen. Ook de Surinaamse vrouwen van de SBSV steunden openlijk de 3 eisen van WVE tijdens deze zelfde demonstratie en het blad Ashanti riep haar lezers op te komen. Dit lijken de enige organisaties van ZMV-vrouwen te zijn geweest die zich op deze wijze hebben ingezet.

Individuele ZMV-vrouwen hebben duidelijk wel vaker deelgenomen aan (protest)acties in de strijd om het abortusrecht. Dit is ook te zien op foto's van verschillende protestacties en demonstraties. Zo was Gharietje Choenni – onder andere schrijfster van Ashanti – aanwezig was bij abortusdemonstraties van Dolle Mina. Tineke E. Jansen – later actief bij de Zwarte Vrouwenradio – werkte jarenlang mee aan acties van WVE en de Surinaamse actrice Natascha Emanuels trad met haar vrouwencabaret op bij menig abortusdemonstratie.

Dat er niet meer ZMV-vrouwen aanwezig zijn geweest bij de protestacties van de grootschalige strijd om het abortusrecht lijkt meerdere redenen te hebben. Zoals genoemd waren taboes en andere prioriteiten belangrijke obstakels voor verschillende ZMV-vrouwen om zich bezig te houden met dit onderwerp. Daarnaast lijkt timing een bepalende factor te zijn geweest. Het abortusdebat was al gaande toen de grootste groepen ZMV-vrouwen in Nederland kwamen en zich begonnen te organiseren. De strijd om het abortusrecht was al grotendeels opgepakt door de feministische organisaties Man Vrouw Maatschappij, Dolle Mina en WVE. Het waren deze organisaties die met ludieke acties de media-aandacht domineerden en – soms letterlijk – de kar van het abortusactivisme trokken.

Het waren echter ook organisaties die bestonden uit overwegend witte middenklasse Nederlanders, zo werd ook gesteld in verdiepende gesprekken. Het witte karakter van de organisaties was voor verschillende ZMV-vrouwen wel degelijk een drempel om lid te worden. Dit benoemde Gharietje

---

³ Spreekende Geschiedenis werkt momenteel aan een project met 40 vrouwen die zich vanaf de jaren '70 in hebben gezet in de Turkse en Marokkaanse vrouwenbeweging. Dit project geeft mogelijk ook meer inzicht in deze verhoudingen.

Choenni in 2021 in een gesprek bij Atria. Ondanks dat bepaalde zaken binnen vrouwenorganisaties – zoals het abortusrecht – universeel zijn voor de vrouwelijke ervaring, zei Choenni hierover: “Maar ervaringen die wij zwarte vrouwen hebben met racisme, hebben onze Nederlandse zusters niet”. Het is duidelijk dat dit de relatie en samenwerkingen veelal bemoeilijkte (Zwarte vrouwenkrant, archief Troetje Loewenthal).

ZMV-vrouwen over “wit feminisme”

Ondanks verschillende samenwerkingen met organisaties als Dolle Mina en WVE waren sommige ZMV-vrouwen daarom ook kritisch op de focus op abortus en de bevrijding van de vrouwelijke seksualiteit. Naast het feit dat dit voor velen taboeonderwerpen waren, hadden ZMV-vrouwen verschillende urgente problemen die hun aandacht vereisten. Zoals discriminatie op de arbeidsmarkt, huiselijk geweld, en problemen die voortkwamen uit overheidsbeleid. Het overkoepelende probleem waar ZMV-vrouwen tegen vochten was daarom het racisme en de vooroordelen in Nederland. Dit maakte het simpelweg niet altijd mogelijk om van de bevrijding van de eigen seksualiteit een prioriteit te maken.

Binnen de bestaande overwegend witte feministische beweging in Nederland vonden ze hier niet altijd genoeg begrip voor. In Umoja, het vervolg op de Zwarte Vrouwenkrant vertelde een schrijfster dat hoewel ze zelf blij was nu eens over seksualiteit te kunnen schrijven, zij het toch ook zag als een ‘luxe’ van witte vrouwen dat zij de tijd hadden zich hiermee bezig te houden (Umoja, nr 4; 1986).

Beeldvorming van de “tweede golf” - en verder

Of het nu altijd terecht was of niet, binnen de ZMV-vrouwenbeweging lijkt het idee te hebben bestaan dat vrouwen binnen de Nederlandse overwegend witte feministische beweging zich alleen bezighielden met abortus en anticonceptie (Archief Wij Vrouwen Eisen Bijlmermeer). Ook binnen het huidige beeld van wat bekend is komen te staan als de 'tweede feministische golf' lijkt de abortusstrijd veelal centraal te staan. Aandacht en onderzoek gaat in ieder geval vaak uit naar de protestacties en demonstraties voor het abortusrecht. De beelden die in de herinneringen gegrift lijken te staan zijn bijvoorbeeld van de vrouwen, hun buiken ontbloot met daarop de welbekende zin “baas in eigen buik”. Of van de grote demonstraties met meer protesterende vrouwen met spandoeken. Hierop leuzen als “De vrouw beslist” of “Abortus Vrij”.

Dit is zeker te verklaren door de grote zichtbaarheid van deze demonstraties en vrouwenstakingen. Dolle Mina stond er zelfs om bekend goed te zijn in het vasthouden van de media-aandacht. Ook speelt hier het belang van het recht op een veilige abortus en het feit dat door de inzet van vrouwenorganisaties dit recht gerealiseerd werd. Door de vijf dagen bedentijd en het feit dat abortus in het wetboek van strafrecht bleef, was de ontevredenheid groot. Toch is de strijd om het abortusrecht een significante politieke bijdrage geworden in de Nederlandse geschiedenis. Een bijdrage met duidelijke implicaties voor vrouwen en ieder ander mens met een baarmoeder. Aan de andere kant vertelt dit beeld echter maar een deel van het verhaal.

Een focus op de abortusstrijd maakt dat de grote diversiteit aan vrouwenorganisaties in de 'tweede golf', met eigen belangen, eigen ideeën over emancipatie, en eigen vormen van activisme, ondergesneeuwd kan raken. Terwijl uit dit onderzoek alleen al blijkt dat de inzet rondom de kwestie abortus duidelijk verder rijkte dan de grootschalige strijd om het abortusrecht alleen. ZMV-vrouwen waren namelijk zeker niet de enigen die zich via informatieverstrekking bezighielden met het

onderwerp abortus. Ook WVE was bijvoorbeeld bezig met het belang van vrouwen voorzien van de juiste informatie. Zij lieten weten niet specifiek vóór abortus te zijn, maar voor de vrijheid om voor een veilige abortus te kiezen.

Zoveel mogelijk ongewenste zwangerschappen moesten voorkomen worden. De strijd om het abortusrecht ging dan ook altijd hand in hand met de verspreiding van informatie over anticonceptie. Ook uit een verdiepend gesprek kwam naar voren dat abortus het speerpunt was, maar dat de voorlichtingen van een veel bredere aard waren. De praktijk van informatieverstrekking over geboorteregeling lijkt te passen in een breder kader van de vrouwenhulpverlening. Wat onder andere een alternatief bood tegen de door mannen gedomineerde gezondheidszorg en aandacht probeerde te genereren voor genderspecifieke zorg. Deze laag van de strijd voor zelfbeschikking en het belang van informatieverstrekking blijft echter vaak onderbelicht.

Daarnaast werd in dit onderzoek weer eens duidelijk hoe groot de diversiteit was binnen de feministische bewegingen van deze tijd. Hoe groot de verschillen waren tussen de vrouwen – en mannen – die zich hebben ingezet. Daarnaast ook hoe divers de zaken waren waarvoor zij zich hebben ingezet. Zowel voor de ZMV-vrouwenorganisaties als de Nederlandse overwegend witte vrouwenbewegingen geldt dat er vele verschillende zaken werden aangekaart. Sommigen zaken die golden voor vrouwen met allerlei achtergronden zoals huiselijk geweld en een gebrek aan kinderopvoeding. Andere zaken die voortkwamen uit het racisme binnen Nederland, moesten ZMV-vrouwen zich op focussen.

Wat bekend is komen te staan als de “tweede golf” is een periode geweest met een enorme rijkdom aan activistische organisaties en vrouwenbeweging. Het is daarmee ook een complex genuanceerd beeld met een schijnbare oneindigheid aan verhalen van verschillende vrouwen en organisaties die het allemaal verdienen om in een eigen context bekeken en uitgelicht te worden. Zeker als het gaat om de verschillende groepen van ZMV-vrouwen. We hopen dan ook dat dit artikel kan dienen als uitnodiging om deze verhalen uit te lichten en het beeld van deze periode in onze geschiedenis te verbreden. Bij Atria hebben we in ieder geval de wens om hier in de toekomst meer aandacht aan te kunnen besteden.

Lees voor nu bijvoorbeeld verder: [Herstory – Alles over de Turkse vrouwenbeweging in Nederland](#)

Conclusie

Het is duidelijk dat verschillende ZMV-vrouwen zich ondanks taboes en andere prioriteiten op diverse manieren bezighielden met het onderwerp geboorteregeling. Ondanks het feit dat zij minder zichtbaar waren bij de grote protestacties die veelal in herinneringen gegrift lijken te staan. Er was een tomeloze inzet om de zelfredzaamheid en zelfbeschikking van vrouwen te vergroten. Dat geboorteregeling hier te midden van andere problemen en prioriteiten ook deel van uitmaakte, is wellicht niet verrassend. Abortus en geboorteregeling worden niet voor niets beschouwd als essentieel onderdeel van zelfbeschikking: de mogelijkheid om controle uit te oefenen op het leven en de levensloop. De mogelijkheid om te bepalen wanneer en of je een gezin sticht of uitbreidt. Het blijven universele kwesties voor vrouwen en ieder ander mens met baarmoeder.

Het belang van abortus en andere vormen van geboorteregeling voor zelfbeschikking, zijn ook verklarend voor de huidige focus op de strijd voor het abortusrecht binnen de “tweede golf”. Deze strijd reikt echter veel verder dan de (protest)acties waar het meest over te lezen en zien valt.

Activiteiten rond het creëren van een netwerk en informatieverstrekking blijven vaak onderbelicht, ondanks de belangrijke functie die deze vervulden. Deze vormen van activisme stonden veelal aan de wieg van de emancipatie en toename in zelfredzaamheid van zovelen. Het belang hiervan geldt voor de gehele vrouwenbeweging in Nederland, maar ook zeker voor de vele ZMV-vrouwenorganisaties. Echter zoals vaker in de geschiedschrijving, is ook de geschiedschrijving over abortus in grote mate bepaald door wat uitgedragen werd, goed zichtbaar was, en bewaard werd. Dit heeft een direct effect op onze beeldvorming, maar het kan ook bevestigd worden.

Inzoomen op kleinschaligere acties, minder luide stemmen, en andere thema's en bewoordingen kan een inclusiever beeld creëren. Met een open blik een onderzoek ingaan en eigen ideeën over een tijdsperiode hierbij loslaten kan bepalend zijn voor zowel het onderzoek als de beeldvorming die eruit voortkomt. De grootschalige acties zijn misschien goed vastgelegd en bewaard gebleven. Maar door met een open blik dieper in het onderwerp en de archieven te duiken wordt al gauw duidelijk dat er veel meer bewaard is gebleven.

Dankzij de informatieverstrekking en het uiteindelijke bijeenbrengen van informatie, door organisaties als Flamboyant werd kennis over ZMV-vrouwen beter zichtbaar⁴. De beschikbaarheid van deze informatie geeft ons voor dit artikel nu inzichten in de manier waarop ZMV-vrouwen met het onderwerp geboorteregeling omgingen. De gevonden stukken geven echter ook inzicht in de vele andere activiteiten en prioriteiten van deze zeer diverse beweging. Het is daarom te hopen dat dit onderzoek slechts een opstapje is naar meer aandacht voor de geschiedenis van een ontzettend diverse beweging van vrouwen met eigen prioriteiten en eigen context.

Bronnen

- [Het feministisch cabaret van Natascha Emanuels](#)
- ['Man is spaarrekening van Surinaamse'](#), NRC [alleen toegankelijk voor abonnees]
- [Turkse vrouwen willen samenwerken](#), De Waarheid, 30-05-1986
- [Turkse feministe Maviye Karaman ontvangt Harriët Freezerring](#), De Waarheid, 14-12-1985
- [Anticonceptie: Bevrijding of Bedreiging](#), Zamira Sieval
- [Caleidoscopische visies](#)
- [Daar hoor ik ook bij](#)
- [European women's movements and body politics](#), Joyce Outshoorn
- [Geboortenregeling en Turkse, Marokkaanse en Surinaamse vrouwen in Nederland](#), Lucy Schmitz
- [Met één hand kun je niet klappen](#), El Samra
- Zwarte Vrouwenkrant [Umoja](#)
- [Ashanti](#)
- [Turkse vrouwenkrant Kadınların Birliği](#)

---

⁴ Met the Black Archives in Amsterdam, zal alleen maar meer onderbelichte informatie makkelijker toegankelijk worden.

Archieven

- [Troetje Loewenthal](#)
- [Flamboyant](#)
- [Wij Vrouwen Eisen Bijlmermeer](#)
- [HTKB \(IISG\)](#)